

TÜFEK, MİKROP VE ÇELİK

İnsanlık tarihini varoluşundan başlayarak büyüteç altına almaya çalışmak kolay değil. Jared Diamond, araştırma için gittiği Yeni Gine’de karşısına çıkan yerli Yali’nin sorularına yanıtlar aramaya başlarken, Yeni Gine’yi bir çeşit laboratuvar gibi kullanarak, oradan yeryüzüne açılıyor. Dünyanın “en gelişmiş” ülkesi sayılan Amerika ile iki yüz yıl öncesine dek Yontma Taş Çağını yaşayan Yeni Gine arasındaki farklılık, onun kafasında giderek, aynı fiziksel özellikleri taşıyan insanların yeryüzüne dağıldıktan sonra yerleştikleri topraklarda, neden farklı düzeylerde geliştikleri sorusuyla birlikte ele aldığı bir tarihsel yolculuk rotasına dönüşüyor.

İnsan her yerde aynı insandır; renginde, görünüşünde farklılıklar olsa da... Ama yaşadığı koşullar hep farklıdır. İnsan sosyaldır, topluluklar halinde yaşar. İnsan doğaya dokunur; önce yaban bitkileriyle onların meyveleriyle ve yaban hayvanlarıyla açlığını giderir. Mağaralarda barınır. Soğuktan, sıcaktan, yağışlardan, yaban hayvanlarının saldırılarından korunduğu mağaraların duvarları, aynı zamanda el çizimleriyle sanatla buluşturur, farkında olmadan onları. İnsan ayağa kalkmıştır çoktan ama esaslı olarak ayağa kalkışı, yaban hayatını evcilleştirmeye başlaması ve hemen onun ertesinde yerleşik düzene geçerek çiftçi toplumlarını oluşturmasıyla birlikte olur.

Yazarın “tüfek”le simgeleştirdiği savaşlar, “çelik”le simgeleştirdiği endüstrileşme ve “mikrop”la simgeleştirdiği salgın hastalıklar, en yaratıcı ve yıkıcı halleriyle bundan sonra çıkar ortaya. Elbette bunlar; yaşanan çevrenin evcilleştirilmeye ne denli yatkın olabilen yaban hayatı, iklim koşulları,

coğrafi özellikler, yayılma alanları önündeki engeller, toplumlararası etkileşim olanakları ve benzerleri ile daralır ya da genişler. Teknolojik üstünlükleri bu koşulların elverdiği oranda ele geçiren toplumlar giderek siyasi katmanlar halinde örgütlü yapılar oluşturur ve “yazı”nın sağladığı destekle de diğer topluluklar üzerinde gerek “ikna” gerekse de istila yoluyla üstünlüklerini ilan ederler. Sömürgecilik kuralları artık, sömürenin daha da gelişmesinden ve sömürülenin olduğu yerde kalakalmasından yana işlemeye devam eder.

Jared Diamond, uygarlığın beşiği olarak tanımlanan Bereketli Hilal’in neden o çağlardaki üstünlüğünü koruyamadığını ve bunu Avrupa ve Amerika’nın eline geçtiğini, iklimsel ve coğrafi değişikliklerin yanı sıra bölge devletlerindeki tek parçalı ve tek kişilik yönetimleri de sayar ki bu Çin için de geçerlidir. Avrupa’da ise irili ufaklı pek çok devletin, yarattıkları çekişmeler ve rekabetçi bir dinamikle üstünlüklerini pekiştirdiğini vurgular. Tam bu noktada yazarın zaman zaman başvurduğu bir yöntemi hatırlamakta yarar var. MÖ 2.000 yılında yeryüzüne bir uzaylı inseydi, dünya gelişiminin merkezinin Bereketli Hilal olacağı yanılgısına kapılabileceği gibi. Günümüzdeki gelişmeler, yıldızı parlayan ülkeler arasında ikisini işaret ediyor: Çin ve Hindistan. O yüzden MS 2.200’de yeryüzüne incek bir uzaylının, dünyanın en gelişmiş bölgesi olarak nereyi göreceği oldukça tartışmalı.

*Tüfek Mikrop ve Çelik – Jared Diamond / TÜBİTAK Yayınları